

Importanța cooperării dintre Biserică și Stat în context european

Cuvântul rostit de Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României, în deschiderea Conferinței Internaționale privind relațiile dintre Stat și denominațiunile religioase în Uniunea Europeană, Palatul Patriarhiei, vineri, 7 iunie 2019.

Potrivit Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), așa cum a fost modificat prin Tratatul de la Lisabona din 2007, „Uniunea respectă și nu aduce atingere statutului de care beneficiază, în temeiul dreptului național, bisericile și asociațiile sau comunitățile religioase din statele membre” (art. 17 alin. 1 TFUE). Astfel, „recunoscându-le identitatea și contribuția specifică, Uniunea menține un dialog deschis, transparent și constant cu aceste biserici și organizații” (art. 17 alin. 3 TFUE).

Prin urmare, în Uniunea Europeană nu există un „model european” de relație a comunităților religioase cu autoritatea politică, ci sistemele legislative în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene oscilează de la o separație radicală până la o identificare aproape totală între o anumită comunitate religioasă și un Stat. Totodată, Uniunea Europeană își propune să dialogheze cu denominațiunile religioase pentru ca acestea să exprime contribuția lor specifică la construcția

europeană.

În prezent, în Uniunea Europeană sunt patru state membre cu populație majoritar ortodoxă (Grecia, Cipru, România și Bulgaria) în care sunt organizate și funcționează Biserici autocefale, iar în alte state membre există importante comunități ortodoxe organizate etnic și în mod autocefal (Polonia, Cehia și Slovacia) sau autonom (Finlanda și Estonia).

De asemenea, în unele state membre există consistente comunități ortodoxe organizate etnic în diasporă (Italia, Spania, Franța, Germania, Belgia, Austria). România, cu o populație de peste 16.307.000 de credincioși ortodocși, este cea mai mare țară cu populație majoritar ortodoxă membră a Uniunii Europene.

În statele majoritar ortodoxe, relația Stat-Biserică a urmat inițial principiul bizantin al simfoniei, adică al armoniei, al înțelegerii și cooperării dintre două instituții distincte, care sunt unite de viața socială comună a oamenilor în dubla lor calitate de cetățeni ai Statului și de credincioși ai Bisericii.

În concepția bizantină despre societate existau două sisteme ierarhice, cel al Bisericii și cel al Imperiului, care coexistau în același spațiu, mărturiseau o singură credință în Domnul Iisus Hristos, Mântuitorul lumii și urmăreau același final: unirea lumii văzute cu Dumnezeu cel nevăzut.

Cu toate acestea, cele două sisteme ierarhice, statal și eclezial, au fost concepute și înțelese ca diferite și distincte, iar orice tentativă de a le amesteca s-a dovedit a fi nefastă. În acest sens, un bun exemplu de raport între cele două sisteme ierarhice a fost oferit de către Epanagoga sau Eisagoga (o codificare a dreptului bizantin, promulgată în anul 886), în care legislatorii au juxtapus distinct cele două sisteme, neamestecându-le.

Așadar, în Imperiul bizantin, Biserica, deși a cooperat strâns cu autoritatea imperială, și-a păstrat totuși autonomia sa în raport cu aceasta în ceea ce privește activitățile ecleziastice. Totuși, simfonia Biserică-Stat n-a fost niciodată simetrică, în sensul de egalitate între cele două instituții, ci aproape mereu asimetrică, deoarece Biserica s-a organizat și funcționat întotdeauna în Stat și se ruga permanent pentru autoritățile Statului.

Acest fapt istoric ilustrează învățătura ortodoxă potrivit căreia Biserica se manifestă în cadrul societății umane, care este organizată într-o comunitate politică, adică locul Bisericii este întotdeauna în interiorul Statului. Acest mod de relaționare între Biserică și Stat este fundamentat pe învățătura ortodoxă potrivit căreia Biserica este atât o realitate duhovnicească, sacramentală sau mistică, cât și

o realitate instituțională, socială, iar omul – ca subiect al istoriei – aparține atât Împărăției Cerurilor, cât și împărăției Cezarului (cf. Matei 22, 21).

Din punct de vedere practic, acest mod de relaționare se desfășoară între anumite limite și se fundamentează pe baza unor condiții invocate reciproc. Așadar, modelul ortodox de relație Biserică-Stat include atât autonomia Bisericii față de Stat, cât și o cooperare distinctă și limitată a acestora în spirit de respect reciproc.

Potrivit eclesiologiei ortodoxe, Biserica universală se definește ca fiind comuniune de Biserici autocefale care se află în unitate dogmatică, sacramentală și canonică unele față de altele. În practică, autocefalia reprezintă statutul canonic al unei Biserici locale care beneficiază de autonomie bisericească maximă și care are dreptul de a-și alege întâistătătorul (πρῶτος – primus) de către propriul său Sinod de episcopi fără nicio ingerință externă. Astfel, autocefalia unei Biserici locale este și o expresie a concepției despre libertate în comuniune, adică libertatea Bisericilor locale unele față de celelalte, păstrând totodată unitatea de credință, de viață sacramentală și de disciplină canonică.

Această concepție eclesiologică se fundamentează pe experiența profundă pe care Ortodoxia o are în raport cu Taina Preasfintei Treimi, înțeleasă ca fiind comuniunea supremă de viață și iubire veșnică între Persoane divine egale și distincte. Prin urmare, unitatea Bisericii este comuniunea vieții harice trinitare comunicată prin Duhul Sfânt celor care cred în Hristos pentru a ajunge la comuniunea cu Tatăl. În acest sens, viața trinitară este în același timp izvor și model pentru comuniunea eclezială (cf. Ioan 17, 21-22).

Așadar, după cum în Preasfânta Treime Persoanele sunt egale, distincte și consubstanțiale, tot astfel și Biserica se înțelege ca fiind o comuniune de Biserici locale autocefale, egale, distincte și consubstanțiale, adică fiecare în parte și toate împreună au aceeași plenitudine în adevărul de credință, în viața sacramentală și în disciplina eclezială. Prin urmare, fiecare Biserică autocefală are dreptul de a-și stabili modul de relaționare cu Statul în care se organizează și funcționează. În context european, însă, fiecare Biserică autocefală trebuie să cultive cooperarea practică și solidaritatea creștină pentru a uni astfel libertatea națională cu coresponsabilitatea europeană a Bisericii.

Cu doar cinci zile înainte de aderarea României la Uniunea Europeană, a fost promulgată Legea nr. 489/2006 prin care s-a (re)introdus sistemul cultelor recunoscute, completat și cu unele elemente de sorginte bizantină, în special în ceea ce privește modalitatea practică de cooperare dintre Stat și Biserică. Această nouă lege garantează autonomia cultelor recunoscute în raport cu Statul și

reglementează modul de cooperare distinctă dintre Stat și cultele recunoscute, precum și sprijinirea acestora de către Stat.

Noua lege indică și cele 18 culte recunoscute în România, cărora le oferă statutul de persoane juridice de utilitate publică și le recunoaște rolul lor spiritual, educațional, social-caritabil, cultural, în viața societății, precum și statutul lor de „factori ai păcii sociale” în parteneriat cu Statul.

Legislația românească actuală privitoare la relația Stat-Biserică reflectă, așadar, într-o oarecare măsură, faptul că România este unica țară cu populație majoritar neolatină, dar de tradiție ortodoxă, aparținând Orientului creștin, prin viața sa eclezială, dar și Occidentului, prin latinitatea sa lingvistică. Această unică specificitate constituie o responsabilitate proprie României de a contribui și din punct de vedere spiritual și cultural la promovarea cooperării în Uniunea Europeană, în special în ceea ce privește buna cooperare dintre Stat și denomi-națiunile religioase.

Felicităm pe organizatorii acestei conferințe internaționale și binecuvântăm pe toți participanții la ea, exprimându-ne speranța că rezultatele acesteia vor contribui la o înțelegere mai profundă a importanței cooperării dintre Stat și cultele religioase în Uniunea Europeană.

† Daniel

Patriarhul României